

พริกนายพราน (สมุนไพรผาน) ผู้ประพันธ์ : KU 27

พริกนายพราน

ผู้ประพันธ์ : สกิตยพันธ์ุ ธรรมสกิตย

พริกนายพราน ไข้ไขหวัด เพราะรสเผ็ด
ด้วยเมล็ด รูปลักษณะ คล้ายพริกใหญ่
ขึ้นงอกงาม ป่าละเมาะ ป่าดิบชื้น
เขาสูง ให้ ชื่อตุ๊กตัก พริกนายพราน

ชื่อวิทยาศาสตร์ Tubernaemontana
ชื่ออื่น buffalina น้า ไขหวัด
ชื่อวงศ์ Pocynaceae ชื่อละคราญ
มีมานาน ชื่ออื่น ทานเป็นยา

ชื่อทั่วไป หลายนาม ตามถิ่นที่
เช่นพริกสี พริกพราณ พุทธรักษา
พริกป่าเล็ก พริกป่าใหญ่ และพุดป่า
พริกฝรั่ง มังค่า พริกนายพราณ

ถิ่นแพร่หลาย กระจายพันธุ์ ขึ้นตามใต้
ถาดและไทย แดนดิน ถิ่นอีสาน
กัมพูชา ทั้งประเทศ เขตมณฑล
ป่าเบญจพรรณ เวียดนาม ถิ่นฝนดี

พบกันมาก พากพนา ป่าดิบแล้ง
แถบดินแห้ง ป่าละเมาะ แอ่งภูเขา
สูงกว่าทะเล 400เมตร งามได้ดี
ถิ่นขี้ มีน้ำชุ่ม ลุ่มชื้นลุ่ม

ลักษณะ พฤษศาสตร์ พริกนายพราณ
ทรงพุ่มบาน ลำต้น ขนาดย่อม
ผิวเปลือกเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงเรียงพร้อม
ปลายใบแหลม เรียงแหลม แฉกเกลี้ยงเกลา

มีข้อดอก ออกกระจุก ชูช่อใบ
และยอดปลาย ก้านเชื่อม เกล็ดองแกมขาว
เกสรเพศผู้ ก้านสั้น เพศเมียยาว
รังไข่ยาว 1ม.ม.คละเคลือบกัน

พริกนายพราหฺม ใบเดี๋ยว เรียงตรงข้าม
ทรงรีงาม รูปไข่ ขอบใบนาน
ใบเรียวแหลม หรือยาว ราวหางมีปาน
เนื้อใบนั้น เกลี้ยงบาง ก้านใบลั่น

ผลเป็นแบบ ผักคู้ ใต้งเรียวแหลม
ดอกเฝ้าแยม พูตั้น ยื่นยาวกั้น
ผลย่อยแตก แยกแฉว แฉวเดี่ยวกั้น
ฝิดเดี่ยวมัน กลมเกลี้ยง เยียงถั่วยาว

เมล็ดแก่ เยื่อหุ้ม สีสดแดง
พบตามป่า ดิบแล้ง ละเมาะเขา
ขยายพันธุ์ ด้วยการเพาะ เมล็ดเอา
ไม้นานงอก ออกเถา ยืดยาวดี

สรรพคุณ ประโยชน์ สมุนไพร
ใช้กินใช้ ประจําบ้าน ทานทุกที่
ทางจังหวัด อุบล ราชธานี
ใช้วิธี ต้มน้ำดื่ม สมานแผล

ยาสมุนไพร ประจําบ้าน ใช้กินบ้านเฮา
เขาละเอว รากต้ม สมใจแก้
แก้ตกขาว แก้ไอ ใไร่แรว
ตำละเอียด เติบผง แก้ไอเสียด

มุกดาหาร ตรีศกัยา ไทย ใจทั้งต้น
แก้วอันใน คลายทน ปรนรอันเด็ด
แก้วโลหิต เป็นพิษ ฤทธิจำเลือด
แผลแห่งเลือด เลือดดี มีเพียงพอ

ยาพื้นบ้าน ภาคกลาง ใจทั้งต้น
รสเย็นยล แก้วไข ได้แทนหนอ
รากให้รส สุขุม ชุ่มลำคอ
แก้วน้ำใน น้ำขุ่น แก้วเสาะทำอง

รากพริกพราณ หนามพุดอง รากต่อได้
เอาเหล้าใส่ ฝนราก แก้วปอดทำอง
รากรสเย็น แก้วอันใน คลายขัดของ
ในเป็นหนอง ขอกน้ำ ทำให้คลาย

ตำรับไทย มากมาย ใจมีกานน
น้ำองธาร เด็กรุ่นใหม่ ไม่ใคร่ใช้
อิทธิพล ยางรัง รัตนพิงไทย
อีกเมื่อใด ยาไทย ได้เย็นยง

ห้องไม่นาน กิจการ สมนไพร
จักยิ่งใหญ่ ท่อไทย ทั้งไชยง
ขอเพียงให้ แพทย์แผนไทย ตั้งใจตรง
ร่วมจรจรโลง สมนไพร แพทย์แผนไทย

พริกนายพราน

ผู้ประพันธ์ : อัญชลี ณ เชียงใหม่

อุดมไพรพิชพรรณธัญญาหาร
ผักพื้นบ้านเรานี้มีหลากหลาย
ภูมิปัญญาเลือกใช้ได้มากมาย
บำรุงกายป่วยให้รักษาตน

พืชพันธุ์หนึ่งใช้ดีมีคุณค่า
คือพริกป่าปลูกง่ายขยายผล
ชื่อท้องถิ่นต่างกันตามชุมชน
ทุกแห่งหนปลูกดีมีมานาน

ต้นพริกป่าเรียกกันนั้นหลายชื่อ
พริกสีหรือมะลิฝรั่งต่างเรียกขาน
พริกป่าเล็กพริกป่าใหญ่พริกนายพราน
แถบอีสานเรียกพดนั้นโดยละเอียด

ถิ่นกำเนิดแพร่หลายจากไทห่อ
มีการนำมาปลูกให้ได้ประสงค์
ทั้งลาวไทยก็มีพริกนั้นยังคง
ปลูกเอาไว้เพาะคงใช้เป็นยา

ในเมื่อไทยพบได้เกือบทุกภาค
แต่ทางใต้พบยากกระไรหน
ขอโอกาสเรียนแจ้งในพงศ
ซึ่งในป่าเบญจพรรณได้ทั่วไป

พริกนายพรานพุ่มเล็กลำต้นเกลี้ยง
ใบเดี่ยวเรียงออกตรงข้ามหูไฉฉ
ปลายเรียวแหลมค้ำยหางคูกว้างไกล
เป็นรูปไข่ผิวนิเวเกลี้ยงและสันบาง

พริกนายพรานมีดอกออกเป็นช่อ
กระจุกตามซอกอกแฉวง
ดอกสีขาวแกมเหลืองดูเรืองรอง
กลีบเลี้ยงดอกเขียวฉางวางช่อหนัก

ผลเป็นฝักคู่โค้งปลายเรียวแหลม
แยงเยิ้มทรงกระบอกมีสัน
พอผลแก่แตกแฉวงเดี่ยวกัน
ฝักอ่อนสีเขียวเกลี้ยงเกลาคี

เมล็ดแกมไข่หุ้มคลุมทั้งหมด
ดูแดงสดออกส้มเป็นสองสี
ป่าละเมาะป่าดิบแล้งเห็นมากมี
เพิ่มทิวให้เมล็ดขยายพันธุ์

สรรพคุณมากอันเด่นพริกพราวน
แต่โบราณใช้มาพาลูษีสันต์
ให้ประโยชน์ใช้เอาน้ำมันคุณอนันต์
ต่างใช้กัน ได้ผลน่าสนใจ

ตำรายาของไทยเขียนไว้ว่า
ส่วนหนึ่งของตำรับยาให้สดใสร
สรรพคุณใช้เป็นยาแก้ร้อนใน
อีกแก้ไข้ดับพิษร้อนด้วยผลอันคณาย

ส่วนหนึ่งของรากใช้เป็นยาผสม
เกิดโรคลมร้อนด้วยผลให้หาย
ลดอาการไข้ในได้สบาย
แก้โลหิตพิษร้ายกลับกษายดี

ตำรับยาพื้นบ้านย่านอีสาน
นำรากพริกพราวนแก้แผลฝี
ต้มกับน้ำใช้สำหรับดื่มเป็นวิธี
แก้ตกขาวของสตรีนั้นก็มีคุณ

นำเอารากฝนกับน้ำนำมาใช้
ต้มกินได้ฤทธิ์เป็นยาพาเกื้อหนุน
ไอเป็นแล็ดด้วยไว้ได้ใจคุณ
แก้ฝีพ룬ตำละเอียดยเป็นยาทา

สมุหไพรใช้เป็นยาพื้นบ้าน
หลายขนานแก้ไข้ชวยได้หนา
นำรากมาต้มน้ำดื่มกินเป็นยา
ตามตำราแก้ท้องเสียและแก้ไข้

พริกนวยพราหพื้นบ้านทางอีสาน
ใช้มานานต้มน้ำกินสิ้นสงสัย
แก้เจ็บคอได้ผลน่าพอใจ
พืชสมุหไพรของติมีมานาน

ในภาคกลางใช้มากจากทุกส่วน
ราก ใบ ส่วนของติมีกล่าวาน
ใช้ร่วมกับรากต่อได้หนามพุดพอได้การ
ตำราโบราณแก้ปวดท้องและท้องเสีย

ภูมิปัญญาสืบต่อกันนั้นมากค่า
ใช้กินมาสมุหไพรเป็นทรัพย์สิ้น
ปราชญ์ชาวบ้านรู้เห็นเป็นอาชิติน
พืชท้องถิ่นค่าล้ำตำรับไทย

พริกนายพราน

ผู้ประพันธ์ : กุศล คำเพราะ

พริกนายพรานผานมาประทักษาน
ทั้งพริกพรานพุดน้อยพลอยเรียกได้
พริกป่าใหญ่ถูกบ่งขานเจตธารไว้
มะลิฝรั่งตั้งชื่อให้เข้มตงมี

จัดอยู่ในวงศ์ Apocynaceae
ลำต้นมีสีม่วงเกลี้ยงพุ่มเรียงผล
พบในป่าดิบแล้งแสงป่าละเมาะนี้
ถูกบ่งชื่อติดเด่นเป็นลุ่มนไพร

ใบเลี้ยงเดี่ยวเว้าขอบบางแบบรูปรี
โคนใบมีรูปลิ่มเรียงตรงข้ามไขว้
ก้านดูลิ้นสั้นแผ่นเรียบเรียบบางใบ
ปลายเรียงแหลมแหลมใสอกรวมเย็น

ดอกเป็นช่อชุกกระจุกแฉมปลายยอด
ทั้งตลอดตามช่อใบก็ให้เห็น
กลีบสีขาวพราวแกมเหลืองเมือเงา
งามส่องเห็นเด่นปานน้ำเมียงมอ

ผลเป็นแบบฝึกคู้ดู ไค้กร
ตรงกลางหุ้มพูอยู่เป็นรูอง
เม็ล็ดคราแแก้แ่เยื่อหุ้มคลุมทั้งอง
ลี้แดงผลัดองรองเรือเอ็ลื่อแ่ยมพราย

ขยายพันธุ้ด็วยเม็ล็ดมากสะพริ้ง
ฝักคราครั่งครบแแก้แ่เม็ล็ดกระถาย
ฝั่งองดินได้ค้วามขี้หิ้งองอกไอ
ผู้คนนำให้ทลายยั้งยากมองข้ามไป

รากมีรสขมขบโรคลม
ดื่มน้ำต้มขมไอให้หายได้
ตำให้ละเอียดเอียดพอกฝีดีจริงไซริ
ทำองเล็ยคลายหายไปในทันที

สตรีที่เกิดปัญหาคราดกขา
บางครั้งคราคืออกล้นกับเบเล็ยหนี
ดื่มน้ำต้มรากพรากลี้ังที่ไม่ดี
ทั้งโรคลมนี้ลี้ลี้คลายหายลับไอ

ทัวทั้งต้นปนรลเย็นเช่นพิษร่อน
ร่อนในฝ่องนคลอนคลายหายองได้
ยามเล็บไซ้ไซ้ทุกล่อนผลมด้มองไป
ดื่มน้ำน้โตให้กายได้พลังแรง

อันภูมิปัญญาข้าพชนสืบสานต่อ
ความเพียรพอก็รู้ค่าล้ำล้ำแดง
นำพาชีวิตนิมิตอันไกลสุดขีดแสง
ยืนหยัดแกร่งแรงสู้รั้งทันกาล

พริกนายพราน

ผู้ประพันธ์ : จตุพร สุวรรณปากแพรก

(๑) ตำนานที่มาของชื่อ

พริกนายพราน พาสั่งลุย ใยดีอันนี้

พบว่ามี ตำนาน เล่าขานไซ

ปากต่อปาก บอกรมา ว่ากันไป

นายพรานเกี้ยว อะไร ไปดูกัน

ตามตำนาน เล่ากันมา ว่ากันว่า

มีนายพราน เข้าป่า ในคราวนั้น

ล่าสัตว์ได้ นำเนื้อมา หุงหาทาน

ทำอาหาร ใช้น้ำพริก มาแต่งปรุง

เป็นเมนู เนื้อย่าง อย่างอร่อย

รสเผ็ดอร่อย แซบซ่า พาทอมพุง

กลิ่นคาวเนื้อ ดับหาย กลายตรง

ทั้งน้ำจืด คนรอบข้าง ต่างถูกใจ

ให้เครดิต นายพราน ท่านผู้พบ

ค้นประวัติ รสชาติ ประกาศให้

ชื่อพริกป่า รสแซบซ่า ระบือไกล

พริกนายพราน ภูมิใจ ให้สมญา

(๒) ชื่อท้องถิ่น

ชื่อท้องถิ่น พริกนายพราน ที่งานไข
น้ำตาล ไม้ เป็นชื่อถิ่น ทั้งนั้นหนา
เช่นเข็มแดง พุดน้อยบ้าง ทั้งพุดป่า
พุทธรักษา มะลิฝรั่ง ก็ยังมี

นอกนั้นมี จำรัส อม ย์อมคือพริก
ยังมีอีก พริกป่า-เล็กใหญ่ ไปพริกผี
หรือพริกพราน ก็ใช้ นายไม่มี
ทั้งหมดนี้ ชื่อท้องถิ่น ต้นถิ่นกัน

(๓) ลักษณะและการกระจายพันธุ์

พริกนายพราน ไม้พุ่ม คลุมพุ่มป่า
สูงสี่เมตร คาดว่า ประมาณนั้น
ลำต้นเกลี้ยง ไม้จีน ต้นเล็กครั้น
ขยายพันธุ์ ด้วยเมล็ด เต็มงามดี

กระจายพันธุ์ ในถิ่น อินโดจีนใต้
และในไทย เวียดนาม เขตคามนี้
กัมพูชา เพื่อบ้าน พริกพรานมี
งอกงามดี ในพื้นดิน ถิ่นพงไพร

ประเทศไทย พบได้ ในทุกภาค
พริกพรานมัก ขึ้นงาม ตามป่าไม้
ป่าดิบแล้ง เบญจพรรณ ป่าผลัดใบ
ป่าละเมาะ ทิ้งไป ใกล้เคียงชน

ลำดับนั้น ละแยก แดงกิ่งบาน
ที่อก้าน เกือบดี ไม่มีจน
รอบกิ่งก็ มีขลุ่ยดู มีดมน
ด้วยอากาศในลำดับ พันธ์บงกช

ใบพริกพราน รู้เห็น เป็นใบเดี่ยว
มีทรงเรียว เรียงตรงข้าม งามใส
ปลายใบแหลม เรียวยอด ราวรูปไข่
ดูออกได้ คล้ายหาง ข้างงามตา

ดอกพริกพราน สดชื่น เป็นกระจุก
ราวกับฝู ให้เป็นช่อ สดชื่นฟ้า
ที่ดอกใบ ปลายยอด ดอกสดมา
ยี่สิบห้า ดอกย่อย ร้อยรวมกัน

มีสีขาว แกรมเหลือง เรืองสีอ่อน
ลักษณะค่อนข้าง ดอกเต็ม เต็มกิ่งก้าน
กลีบดอกเชื่อม เป็นหลอด ดอกติดกัน
รูปกลีบนั้น ทรงละม้าย คล้ายรูปไข่

ผลพริกพราน งามเด่น เป็นฝักคู่
รูปคอดเง้า เป็นพู่ คู่หนึ่งไซริ
ลักษณะโค้ง เรียวรี แหวมที่ปลาย
สองฝักแตก แยกไป ไม่ติดกัน

ผลผักขบอง พริกพราวน ถั่วฝักงา
จะพบมี เมล็ดอยู่ ในคูนนั้น
มีสีแดง เป็นเยื่อหุ้ม ช่วยคุ้มกัน
ผลผักถั่วเขียวมัน อันงามตา

(๔) สรรพคุณของต้นพริกนายพราวน

พริกนายพราวน เป็นยา สมุนไพร
ตามตำรา ยาของไทย บอกไว้ว่า
ทั้งต้นราก มีสรรพคุณ หนุนทำยา
ช่วยรักษา แก้อาการ ฆ่าพยาธิไป

ลำต้นที่ มีสีเขียว เป็นลำตึบ
สรรพคุณนั้น ใช้เป็นยา รักษาไข้
ช่วยดับพิษ ทั้งร้อน รุ้ร่างกาย
แผลร้อนใน ช่องปาก ลำบากครั้น

ส่วนรากนั้น รสขม รุ้ร้อนเย็น
มีฤทธิ์เด่น เป็นยาได้ หลากขนาน
โรคไข้ใน โรคโลหิต เป็นพิษพา
น้ำรากต้ม สดมหาน อากาโรคลาย

รากเป็นยา พืชบ้าน ใต้ถุนเรือน
อุปราชธานี มุกดาหาร โบราณใช้
ต้มทำยา แก้เจ็บคอ ต้มก็หาย
แก้ท้องเสีย ก็ได้ ระบายดี

หรือนำราก ทางฝน ปนกับน้ำ
เป็นยาแก้ แก้อาเจียร
หรือตำให้ ละเอียด เติมน้ำ
ทำเป็นยา ทาแก้ฝี ดีเพียงพอ

ตำรับยา พื้นบ้าน ย่านภาคกลาง
ใช้รากทั้ง ตำคั้น ปนกับนม
คั้นพริกพราณ รากคั้นนมพอง
รากคั้นต่อ ใส่น้ำมาบน ฝนรวมกัน

แก้ปวดลม เหน็บชา เข้าตำรา
ต้มสมุนไพร ของเหลว รากกับสัน
นำมาต้ม แก้ปวดท้อง ของดีครึ่ง
ต้นรากพริกพราณ ทานเป็นยา

ภูมิปัญญา ชาวบ้าน ทำนแก่งกา
ที่สามารถ นำควมรู้ คู่คิดหา
นำสมุนไพร หลากหลาย ไม้ใบ
ปรุงเป็นยา มากมาย ได้สรรพคุณ

พริกนายพราน

ผู้ประพันธ์ : โกวิท ธีรวิโรจน์

สมุนไพร ไทยแท้ แต่คนมา
พริกนายพราน นั้นหนา ค่ำมากล้น
สรรพคุณ กู๊ดเกี๊ยะ อี๋อประชน
ประสิทธิผล มากมี ที่พบพาน

ชื่ออื่นเรียก ผิดแพก แดกต่าง ไป
ตามท้องถิ่น ของ ไทย ได้ชื่อฐาน
เช่นพุดน้อย พุดป่า แลพริกพราน
พุทธรักษา พริกสีนั้น สรรค์ตั้งนี้

ข้าวหอม ชื่อแปลกนัก ชาวตากเรียก
ภาคกลางเพรียก ทาไซรี ใครจักชื้อ
พริกป่า พริกป่าเล็ก-ใหญ่ ในชโลบุรี
กรุงเทพฯนี้...มะลิฝรั่ง...ตั้งที่เป็น

เป็นไม้พุ่ม ขนาดเล็ก สูงแค่เมตร
สรรพคุณเด็ด สรรระดี ตามที่เห็น
เจริญเติบโต ปลูกได้ ไม่ยากเข็ญ
มีฤทธิ์เด่น...เป็นยา...ค้ำอ้นนัต

ลำดับเกลี้ยงเง ใบดีเยว ปลายเวียแถม
แผ่นบางรี...แคบแกม..รูปไข่นั้น
ส่วนโคนรูป...ดิมนี้...มีกำนลัน
ผิวเรียบมัน อยู่ตรงข้าม เที่ยวงามตา

เกิดข่อดอก ที่ข่อกใบ ปลายยอดนี้
ดอกรยอชี่ ขาดแกม เหลือองเว็องร่า
กลีบเลี้ยงรูป สวมเหลี่ยม ขัอนก้นมา
ดีเยวอ่อน...กลีบมีห้า...งามน่าดู

กลีบดอกลี้อม เป็นหลอด ยอดทำแฉก
ปลายเกสร ตั้วเมียแยก แดกเป็นคู่
รังไข่มี...ดอช่อง...รองรับเรณู
ของเพศผู้...คู่ดิมแล้ว...แพร่เผ่าพันธุ์

ส่วนเกสร...ตั้วผู้...อยู่โดดเด่น
ตามที่เห็น เป็นดั่งนี้ มีกำนลัน
อับเรณู อยู่ปลาย ไกลสุดนั้น
นับรวมได้...ห้าอัน...มีฟันแปร

ส่วนของผล ยลเห็น เป็นฝักคู่
ทรงคอดเว้า เป็นพู ดูแปลกแท้
ผลย่อยผิวเกลี้ยงเงเยียวมันหน้าแฉ
เมล็ดแก่...เยื่อหุ้มมี...ดีแดงนั้น

ประโยชน์มี มากมาย ทาใตเทียม
 ตรีรพคุณเยี่ยม เหวลืออัน ชนมองมัน
 ไข่เฮียเฮีย...รักษา...และป้องกัน
 เหวลือโรคา ค่าอันนัต เกินบรรยาย

รากต้มน้ำ...นำดื่มมัน...สมานแผล
 ทำองเสี้ยแก่ ได้ผล อันเหวลือหลาย
 ไอเป็นเสียด ไอเจ็บคอ ก็คลี่คลาย
 เป็นไฉ่หนัก รักษาหาย สบายองค์

มีฤทธิ์ดับ พิษร้อน แก้อันใน
 แก้อันฮิต เป็นพิษได้ ดั่งประสงค์
 อีกรักษาแก่ ปวดท้อง ต้องจ่านอง
 โรคสมทต สดอง บ่งตรีรพคุณ

